

РОЗДІЛ 5 ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО

УДК 81.24

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2026.47.16>

ФОНОВІ ЗНАННЯ ЯК НЕОБХІДНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

BACKGROUND KNOWLEDGE AS A KEY COMPONENT IN DEVELOPING FOREIGN-LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN TECHNICAL STUDENTS

Колесник Г.О.,

*orcid.org/0000-0003-1912-1649**старший викладач кафедри іноземних мов технічного спрямування
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті розглядається роль фонових знань як ключового чинника формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. Обґрунтовано, що ефективна професійна комунікація іноземною мовою потребує не лише лінгвістичних знань, зокрема граматики, лексики та вимови, а й сформованої системи загальнонаукових, професійних і соціокультурних фонових знань. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації інженерно-технічних професій іншомовна компетентність розглядається як невід'ємна складова професійного профілю майбутнього фахівця.

Особливу увагу приділено специфіці технічної освіти, де розуміння фахових текстів, технічної документації та наукових публікацій, а також участь у міжнародній академічній і професійній комунікації значною мірою залежать від когнітивної підготовленості студентів і наявності в них попередніх предметних знань. У статті проаналізовано вітчизняні та зарубіжні наукові підходи до трактування поняття фонових знань та з'ясовано їхні функції у процесі навчання іноземної мови, зокрема роль у сприйнятті, інтерпретації й продукуванні професійно орієнтованого дискурсу.

Автор наголошує на важливості інтеграції професійно орієнтованого змісту, автентичних матеріалів та міждисциплінарних завдань у процес навчання іноземної мови студентів технічних спеціальностей. Доведено, що системний розвиток фонових знань не лише підвищує навчальну мотивацію та автономність студентів, а й сприяє формуванню навичок критичного мислення, підтримує професійну мобільність і підвищує конкурентоспроможність випускників на сучасному ринку праці.

У підсумку очевидно, що послідовне й цілеспрямоване формування фонових знань неможливе без глибокого переосмислення змісту освіти: йдеться не лише про оновлення навчальних програм, а й про їх адаптацію до сучасних вимог, інтеграцію різних галузей знань і налагодження тіснішої міждисциплінарної співпраці. Водночас важливо підвищувати рівень професійної підготовки викладачів іноземних мов, розвивати їхню методичну гнучкість, здатність працювати в динамічному освітньому середовищі та впроваджувати інноваційні підходи до навчання.

Ключові слова: фонові знання, іншомовна комунікативна компетентність, студенти технічних спеціальностей, професійна комунікація, ринок праці.

The article examines the role of background knowledge as a key factor in the formation of foreign language communicative competence of students majoring in technical fields. The study substantiates that effective professional communication in a foreign language requires not only linguistic knowledge, such as grammar, vocabulary, and pronunciation, but also a well-developed system of general scientific, professional, and socio-cultural background knowledge. In the context of globalization and the internationalization of engineering and technical professions, foreign language competence is viewed as an essential component of a future specialist's professional profile.

Particular attention is paid to the specifics of technical education, where comprehension of specialized texts, technical documentation, and research publications, as well as participation in international academic and professional communication, depend largely on students' cognitive preparedness and prior subject knowledge. The paper analyzes Ukrainian and foreign scholarly approaches to defining background knowledge and clarifies its functions in the process of foreign language learning, including its role in comprehension, interpretation, and production of professionally oriented discourse.

The author emphasizes the importance of integrating professionally oriented content, authentic materials, and interdisciplinary tasks into foreign language instruction for technical students. Such integration facilitates the activation and expansion of background knowledge and ensures closer alignment between language learning and future professional activities. It is argued that the systematic development of background knowledge not only enhances students' motivation and learning autonomy, but also contributes to the formation of critical thinking skills, supports professional mobility, and

increases graduates' competitiveness in the modern labor market. The findings of the study may be useful for foreign language teachers in technical higher education institutions and for curriculum designers seeking to improve the effectiveness of professionally oriented language training.

Key words: background knowledge, foreign language communicative competence, technical students, professional communication, labor market.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується активними процесами глобалізації, інтернаціоналізації освіти та інтеграції національних економік у світовий простір. У цих умовах підготовка конкурентоспроможної молоді, здатної ефективно функціонувати на міжнародному ринку праці, стає одним із пріоритетних завдань вищої освіти. Особливої актуальності ця проблема набуває у сфері технічної освіти, де іноземна мова дедалі частіше виступає засобом професійної діяльності, наукової комунікації та міжкультурної взаємодії.

Разом із тим практика навчання іноземних мов у закладах вищої технічної освіти свідчить, що студенти, володіючи певним обсягом лексико-граматичних знань, часто відчують труднощі у процесі іншомовного професійного спілкування. Це проявляється у фрагментарному розумінні технічних текстів, невпевненості під час участі у професійних дискусіях, труднощах у презентації результатів фахової діяльності іноземною мовою. Однією з причин такої ситуації є недостатній рівень сформованості фонових знань, які забезпечують когнітивну основу комунікативної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема іншомовної комунікативної компетентності широко представлена у працях українських та зарубіжних учених. У наукових дослідженнях підкреслюється її багатокomпонентний характер та необхідність інтеграції мовної, соціокультурної й професійної підготовки. Водночас у працях зарубіжних авторів значна увага приділяється ролі фонових знань у процесі сприйняття та інтерпретації іншомовної інформації. Фонові знання як предмет вивчення привернули увагу лінгвістів лише у 70-х роках ХХ століття, а в сучасних дослідженнях проводиться вивчення цього питання в різних аспектах:

– фонові знання розглядаються як сукупність уявлень, знань і досвіду, які людина використовує для розуміння нової інформації. У контексті навчання іноземної мови вони виступають необхідною умовою повноцінного розуміння текстів і мовленнєвих повідомлень. Фонові знання формують сприйняття повідомлення (логіка, гумор, емоційність, інтонації).

Без спільного фону зростає ризик непорозуміння навіть при ідеальному знанні мови. Фонові

знання – це не лише “культурні факти”, а й ментальні моделі, норми, стереотипи, досвід. [3]

– фонові знання аналізуються в аспекті їх застосування для забезпечення успішної міжнародної технічної комунікації, для чого потрібен професійний і культурний фон, розуміння контексту професійної діяльності і знання галузевих практик. [1; 5]

– фонові знання включають технічний контекст, який допомагає студентам розуміти реальні задачі професійної сфери. Вони формують професійне мислення іноземною мовою. [4]

– фонові знання допомагають створювати значення у реальних ситуаціях, оскільки без контексту мова втрачає сенс. [7; 8]

Попри численні дослідження, питання цілеспрямованого формування фонових знань у студентів технічних спеціальностей залишається недостатньо розробленим, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування ролі фонових знань у формуванні іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей та визначення педагогічних умов і методичних підходів до їх розвитку в процесі професійно орієнтованого навчання іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Іншомовна комунікативна компетентність розглядається не лише як освітній результат, а як соціально значуща характеристика особистості молодого фахівця, що відображає здатність ефективно використовувати іноземну мову в різних сферах спілкування. В умовах сучасного ринку праці вона стає показником професійної готовності випускника до міжкультурної взаємодії, адаптації до нових професійних середовищ і безперервного навчання.

Для студентів технічних спеціальностей іншомовна комунікативна компетентність набуває прикладного характеру. Вона реалізується у здатності:

- інтерпретувати складні технічні тексти;
- брати участь у міжнародних проєктах;
- здійснювати професійне спілкування у віртуальних середовищах;
- представляти результати технічної діяльності іноземною мовою.

Формування такої компетентності неможливе без урахування когнітивних чинників, серед яких

особливе місце посідають фонові знання. Саме вони забезпечують змістовність іншомовного мовлення та адекватність його використання у професійному контексті.

Фонові знання (англ. background knowledge) визначаються як спільне знання реалій всіма учасниками процесу спілкування. Фонові знання виконують функцію когнітивного каркасу, на який спирається процес іншомовної комунікації. Вони дозволяють співвідносити нову інформацію з уже відомими поняттями, прогнозувати зміст повідомлення, інтерпретувати імпліцитну інформацію.

Б. Хаслет [10] розглядає чотири типи фонових знань, які забезпечують іншомовну комунікацію, а саме:

- універсальні знання (загальновідомі істини);
- регіональні знання, що мають зв'язок з цінностями рідної культури, природи, географії, тощо;
- знання про правила поведінки в різних комунікативних моделях;
- лінгвістичні знання (мовна компетенція)

Згідно цієї класифікації, фонові знання пронизують усі компоненти іншомовної комунікативної компетентності: мовний, мовленнєвий, соціокультурний та професійний. Вони сприяють розвитку умінь читання, аудіювання, говоріння та письма, забезпечуючи смислову цілісність мовлення. Для студентів технічних спеціальностей кожен із цих компонентів набуває специфічного змісту, зумовленого характером майбутньої професійної діяльності.

Мовний компонент передбачає знання лексики, граматики, фонетики, зокрема спеціалізованої технічної термінології. Однак сам по собі він не гарантує ефективної комунікації. Мовленнєвий компонент пов'язаний із умінням реалізувати мовні знання у практичній діяльності – читанні, аудіюванні, говорінні та письмі. Саме на цьому етапі особливо чітко проявляється роль фонових знань, які дозволяють студенту виходити за межі буквального розуміння тексту. Американський лінгвіст Роберт Ладі [9] відзначав важливість розуміння культури та мислення носіїв мови для ефективного вивчення іншої мови. Соціокультурний компонент іншомовної комунікативної компетентності охоплює знання норм і правил комунікації, притаманних іншомовному середовищу. Для технічних спеціальностей це включає також розуміння культури професійного спілкування, ділового етикету, особливостей міжособистісної взаємодії в міжнародних командах.

Фонові знання забезпечують усі зазначені компоненти, виконуючи інтегративну функцію.

Вони надають смислової єдності іншомовному мовленню та сприяють його адекватності в конкретних професійних ситуаціях.

У технічній сфері значна частина змісту передається опосередковано, що зумовлює необхідність активного залучення професійних та загальнонаукових знань. Наприклад, під час читання англomовного технічного тексту студент повинен орієнтуватися у відповідній галузі знань, розуміти логіку опису процесів і термінологічну систему. За відсутності таких знань процес розуміння зводиться до буквального перекладу, що не забезпечує повноцінного засвоєння змісту.

З позицій когнітивної психології процес іншомовної комунікації розглядається як активна розумова діяльність, у межах якої нова інформація співвідноситься з уже наявними знаннями. Фонові знання у цьому процесі виконують роль когнітивних схем, що структурують сприйняття інформації.

Наприклад, під час слухання доповіді з інженерної тематики студент із сформованими фоновими знаннями здатний:

- швидше ідентифікувати ключові поняття;
- відокремлювати головну інформацію від другорядної;
- робити логічні висновки на основі почутого.

Натомість за відсутності відповідних фонових знань сприйняття іншомовного мовлення ускладнюється, що призводить до фрагментарного розуміння або втрати загального смислу повідомлення.

Таким чином, фонові знання виступають своєрідним когнітивним "каркасом", на який нанизуються мовна інформація.

Вирішальну роль фонові знання відіграють під час роботи з технічними текстами. Наприклад, читання інструкції до програмного забезпечення передбачає розуміння логіки інтерфейсу, принципів роботи програмних модулів, стандартних команд. Без цих знань студент змушений перекладати текст буквально, не усвідомлюючи його функціонального призначення.

У процесі аудіювання фонові знання допомагають компенсувати мовні труднощі. Навіть якщо студент не розуміє окремих слів, він може здогадатися про зміст повідомлення, спираючись на знання теми, ситуації спілкування, професійного контексту.

Особливо важливою є роль фонових знань у професійному говорінні, де студент повинен не лише правильно будувати мовні конструкції, а й аргументовано висловлювати власну позицію, спираючись на фахові знання. У говорінні

фонові знання забезпечують змістовність висловлювання. Студент, який володіє фаховими знаннями, здатний аргументувати власну позицію, наводити приклади, відповідати на уточнювальні запитання, що є особливо важливим у професійних дискусіях.

Письмова іншомовна комунікація у технічній сфері (звіти, електронні листи, технічні описи) також потребує фонових знань щодо структури тексту, стилістичних норм та жанрових особливостей.

Сучасна іншомовна підготовка студентів технічних спеціальностей потребує переосмислення традиційних підходів, орієнтованих переважно на засвоєння мовної системи. В умовах компетентнісної парадигми освіти пріоритетом стає формування здатності використовувати іноземну мову як інструмент професійної діяльності та соціальної взаємодії.

Формування фонових знань у цьому процесі не може розглядатися як побічний результат навчання. Навпаки, воно має стати свідомо спроектованою складовою освітнього процесу, інтегрованою у зміст, методи та форми навчання іноземної мови.

На основі аналізу теоретичних джерел та практичного досвіду викладання доцільно виокремити такі принципи формування фонових знань у студентів технічних спеціальностей:

1. Принцип професійної релевантності, який передбачає добір навчального матеріалу відповідно до майбутньої професійної діяльності студентів.

2. Принцип міждисциплінарної інтеграції, що забезпечує поєднання іншомовної підготовки з фаховими дисциплінами.

3. Принцип автентичності, орієнтований на використання реальних професійних матеріалів (статей, технічних звітів, відеопрезентацій).

4. Принцип активної когнітивної діяльності, який стимулює студентів до аналізу, порівняння, узагальнення та критичного мислення.

Одним із ефективних методичних прийомів формування фонових знань є моделювання професійних ситуацій іншомовного спілкування. Такі ситуації дозволяють студентам зануритися у контекст майбутньої професійної діяльності та застосувати як мовні, так і фахові знання. Прикладом може бути рольова гра "Міжнародна технічна нарада", у межах якої студенти виконують ролі інженерів, менеджерів проєктів, замовників. У процесі такої діяльності активізуються:

- професійні фонові знання;
- знання норм ділового спілкування;
- уміння аргументувати та переконувати.

Проектна діяльність також є одним із найбільш ефективних засобів формування фонових знань. Вона дозволяє студентам працювати з реальними професійними проблемами, залучати різні джерела інформації та презентувати результати іншомовною мовою.

Наприклад, виконання проєкту "Розробка інженерного рішення для міжнародного замовника" сприяє одночасному розвитку мовних навичок і професійного мислення.

Цифрові платформи, онлайн-курси, професійні форуми та відеолекції іноземною мовою розширюють можливості формування фонових знань і сприяють розвитку навичок самостійного навчання.

Формування фонових знань позитивно впливає на мотивацію студентів до вивчення іноземної мови. Коли студенти усвідомлюють практичну цінність іншомовної підготовки для майбутньої кар'єри, їхня навчальна діяльність набуває особистісного сенсу.

Для молоді, орієнтованої на ринок праці, важливим є розуміння того, що іноземна мова є не абстрактним навчальним предметом, а інструментом професійного успіху. Фонові знання у цьому контексті виступають зв'язною ланкою між навчанням і майбутньою професійною діяльністю.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що фонові знання є ключовим чинником формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. Вони забезпечують когнітивну основу іншомовного мовлення, сприяють глибшому розумінню професійного контексту та підвищують ефективність міжкультурної взаємодії.

Формування фонових знань має здійснюватися цілеспрямовано, системно та інтегровано в навчальний процес. Реалізація запропонованих методичних підходів сприятиме підвищенню якості іншомовної підготовки студентської молоді та її конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Системне формування фонових знань вимагає перегляду навчальних програм, підвищення міждисциплінарної координації та розвитку професійної компетентності викладачів іноземних мов. Особливої уваги потребує підготовка викладачів до роботи з професійно орієнтованим контентом та сучасними цифровими ресурсами.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з емпіричною перевіркою ефективності запропонованої методичної моделі та розробкою інструментів оцінювання рівня сформованості фонових знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарчук О.В. Професійно орієнтоване навчання іноземної мови у закладах вищої технічної освіти. Молодь і ринок. 2021. № 5. С. 45–50.
2. Іванова О.П. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів нефілологічних спеціальностей. Педагогічні науки. 2019. № 3. С. 112–118.
3. Ковальчук Л.М. Фонові знання як чинник успішної міжкультурної комунікації. Вісник вищої школи. 2018. № 2. С. 67–73.
4. Петренко В. С. Іноземна мова у професійній підготовці майбутніх фахівців технічного профілю. Освіта і наука. 2020. № 4. С. 29–35.
5. Бех П.О., Биркун Л.В. Концепція викладання іноземних мов в Україні. Іноземні мови. 1996. № 2. С. 3-8.
6. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. 124 p.
7. Nunan D. Second Language Teaching and Learning. Boston: Heinle & Heinle, 1999. 312 p.
8. Snow M. Content-Based Instruction: Investigating the Effectiveness of Language Teaching Approaches. TESOL Quarterly. 2001. Vol. 35, No. 2. pp. 261–273.
9. Linguistics Across Cultures: Applied Linguistics for Language Teachers. University of Michigan Press, 1957. 141 p.
10. Haslett B. Communication, strategic action on context. L. Erlbaum Associates, 1987. 287 p.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 23.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026